

Poques dates en la història dels Països Catalans tenen una significació com la del 19 de juliol del 1936. Aquell diumenge d'estiu, que molts joves havien planejat com un dia de platja i lleure, s'havia d'encendre la metxa d'una guerra que cobriria de sang i de mort el conjunt del territori de l'estat espanyol. Dos dies abans s'havia produït la revolta de la guarnició militar de l'exèrcit de l'Àfrica, i el dia 18 l'aixecament feixista s'havia traslladat a la Península. Tanmateix, a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears i les Pitiüses el dia clau fou el 19 de juliol.

L'aixecament militar a Catalunya.

Aquesta nit del dia 18 molts militants de partits d'esquerra i de sindicats no van anar a dormir a casa. Van romandre a les seus de les organitzacions respectives amatents a allò que s'estava produint al conjunt de les casernes de l'estat espanyol. De fet, ja feia dies que es rumorejava la preparació d'un cop militar en contra de la República, i la CNT, el sindicat anarquista de Catalunya, havia creat un Comitè de Defensa Confederal, per poder-hi respondre quan fos l'hora. Les casernes estaven permanentment vigilades per escamots de treballadors que no deixaven escapar ni un sol moviment de tropes. Per aquesta raó, quan la matinada del diumenge les guarnicions de Barcelona compromeses amb la revolta van treure els soldats al carrer, la mobilització dels obrers catalans fou immediata. No van ser poques les sirenes dels vaixells i dels ports de Barcelona que van fer sentir la seva veu d'alarma.

Conxa Pérez era una jove militant llibertària que juntament amb altres companys de les Corts es va encaminar cap a la caserna de Pedralbes amb un camió que van folrar amb plaques metàl·liques. Allà van trobar algunes armes que van fer servir per combatre els militars revoltats. El tema de l'armament era especialment preocupant per a les organitzacions obreres, ja que sense armament difícilment podrien vèncer els militars. Carmel Rosa, un jove militant del POUM, ha explicat que ells van utilitzar les armes —amagades després del 6 d'octubre del 1934 ni més ni menys que als ninxos d'un cementiri—. Mentrestant, els militants del sindicat de la fusta treien les armes que havien recollit de

El primer dels mil dies de sang

El 19 de juliol del 1936, ara fa 70 anys, l'aixecament dels militars feixistes, iniciat per les tropes destinades al Marroc un dia abans, es va estendre per la Península. El fracàs del cop d'estat en les ciutats principals va derivar cap a una Guerra Civil que omplí de sang el territori durant tres anys.

les clavegueres, on els militants d'Estat Català les havien llençades el 6 d'octubre. Altres van assaltar l'armeria Beristain de les Rambles. Però no fou fins a l'assalt de la caserna de la Mestrança de Sant Andreu quan es va produir l'armament definitiu dels obrers.

Durant tot el dia hi havia hagut combats en nombrosos punts de la ciutat, especialment intensos a la plaça de la Universitat i a la plaça de Catalunya. I arreu els obrers lluitaven al costat de la Guàrdia d'Assalt i de la Guàrdia Civil, els dos cossos d'ordre públic que havien romàs fidels a la República. De fet, les primeres derrotes dels militars s'havien produït molt aviat i a les 5 h de la tarda s'iniciava l'assalt final contra capitania militar, on poc temps després el general Manuel Goded, que havia arri-

La miliciana Marina Jinesta, membre de la Juventud Comunista catalana, a la terrassa de l'hotel Colon de Barcelona; on s'establí una oficina de allistament de milicians.

bat de Mallorca i menava la direcció de la revolta, va rendir-se. Els darrers focus dels militars insurrectes van acabar fent el mateix l'endemà, el dia 20.

Els fets de Barcelona van condicionar els esdeveniments de la resta de Catalunya. A Lleida, a Mataró, a Girona, a Figueres i a la Seu d'Urgell es produïren moviments de tropes favorables als insurrectes, que foren neutralitzats arran de la derrota dels militars a Barcelona. En gairebé tots els casos els sindicats havien convocat una vaga general per oposar-s'hi, i a Girona, per exemple, es va constituir un front anti-feixista local.

Dies d'angoixa al País Valencià.

A diferència del Principat, la situació militar al País Valencià es va allargar

gairebé dues setmanes fins que es va decantar finalment pel costat del bàndol de la República. Paradoxalment, l'estat de confusió va ser la conseqüència principal del fet que els militars compromesos amb la revolta a les casernes valencianes no comptaven amb oficials ni caps d'alta graduació, a més que quasi cap general de les casernes valencianes estava compromès amb el cop, de manera que la direcció del moviment no era prou clara. Al País Valencià, com a Catalunya, el cap i casal aplegava la majoria de les tropes de la divisió militar. Per tant, l'èxit o el fracàs de la insurrecció depenia del que s'esdevingués a la capital.

Així, quan va arribar de Madrid el general Manuel González Carrasco per fer-se càrrec de la situació, es va trobar

amb una situació de caos absolut, ja que no hi havia cap comandament directe de tropes implicat en la insurrecció. Els intents que va fer per aconseguir ampliar les adhesions no van reeixir. D'aquesta manera, durant uns dies es va donar una situació paradoxal: existien diverses casernes amb nombrosa oficialitat compromesa amb els insurrectes, sense que els seus caps ho estiguessin, mentre que altres s'havien decantat clarament pel costat de la República. Només va faltar, per afegir confusió a la situació, que una personalitat dretana de la talla de Luís Lucía condemnés oficialment la insurrecció.

Davant del perill latent d'una situació tan contradictòria, els sindicats valencians van decidir declarar una vaga general el dimarts dia 21 de juliol. Final-

ment fou el moviment popular qui va acabar posant ordre al caos. Mentre que el dia 31 de juliol la revolta latent de la caserna de sapadors de Paterna fou controlada per un sargent amb la col·laboració de diversos soldats, l'endemà eren les organitzacions populars les que van decidir posar fi a la incertesa. Amb tot tipus d'armament van assaltar les casernes de cavalleria i d'infanteria de València, i van aclarir la situació, de manera definitiva, a favor de la República.

Sort diversa a les Balears. Les Illes van tenir una sort diversa. Amb un moviment obrer molt menys estructurat que al Principat i al País Valencià, la resistència als militars revoltats fou, com ha explicat l'historiador David Ginard, poc menys que impossible. El dia 19 el general Manuel Goded, comandant militar de Palma, va proclamar l'estat de guerra a tot l'arxipèlag, sense que les forces populars, que no tenien armament, poguessin respondre amb contundència. Només l'endemà els sindicats convocaren una vaga general i van aparèixer diversos focus de resistència popular, que foren controlats amb relativa facilitat per l'exèrcit. De la mateixa manera, l'exèrcit es va fer amb el control absolut de la situació a Eivissa i Formentera, on l'oposició era molt més modesta. A Menorca, en canvi, una illa amb més tradició liberal i d'esquerres, les coses van anar de manera molt diferent. La revolta era encapçalada pel general Josep Bosch, comandant militar de l'illa, i hi estaven compromesos nombrosos oficials. La insurrecció s'inicià també el dia 19 de juliol, però l'endemà el brigada Pere Marquès, de la base naval de Maó, va encapçalar un grup de suboficials que aconseguiren reduir els insurrectes i obligaren el general Bosch a rendir-se. D'aquesta manera, Menorca va romandre republicana durant tota la guerra.

D'aquesta manera, doncs, a Catalunya i al País Valencià les forces populars van ser decisives en la derrota dels militars. I aquest protagonisme esdevingué clau per iniciar el procés revolucionari que a Catalunya i al País Valencià va provocar l'esclat de la guerra. Justament la revolució fou el tret més característic de la guerra als Països Catalans.

Pelai Pagès i Blanch